

Warhol 1968

Handledningen riktar sig i första hand till lärare i åk 7–9 och gymnasiet.

VÄLKOMNA TILL MODERNA MUSEET!

FÖR ATT BESÖKET SKA BLI SÅ BRA SOM MÖJLIGT, TÄNK PÅ FÖLJANDE:

ANSVAR FÖR GRUPPEN

Läraren ansvarar för klassen under besöket i museet. Vi rekommenderar att elevgrupper till och med högstadiet går tillsammans med lärare. Anmäl alltid ert besök i kassan. Då får ni en kort introduktion och vi får ordning på statistiken.

LÅSBARA SKÅP

Kläder och väskor kan förvaras i de låsbara skåpen som finns bakom Butiken och på plan 1.

SKOLMATERIAL

Fråga gärna museivårdarna om vägledning. Det finns skrivplattor att låna. Använd inte väggar eller skulptursocklar som skrivunderlag eftersom det blir märken. Använd endast blyertspennor om eleverna behöver teckna eller anteckna.

VAR FÖRSIKTIG I SALARNA

Eftersom det är lätt att stöta till konstverk i museet ska ryggsäckar, större väskor, paraplyer etc. lämnas i garderoben eller i förvaringsboxarna. För att inte riskera spill på konstföremål får man inte dricka eller äta i salarna eller i korridoren utanför. Rör er lugnt i museet. Visa hänsyn till pågående visningar. Grupper under ledning av Moderna Museets personal har företräde i utställningssalarna. Använd gärna de hopfällbara svarta pallarna som finns i museet men bär dem försiktigt så konsten omkring inte skadas. Kom ihåg att sätta tillbaka pallen på ställningen.

VARFÖR FÅR MAN INTE RÖRA KONSTEN?

Det är inte tillåtet att röra vid konstverken. Att ta på något verk innebär stora skador även om det sker försiktigt, genom att saltet och fett på fingrarna alltid orsakar märken på alla material. Museets uppdrag är att bevara konstverken för kommande generationer av museibesökare.

VAR KAN VI ÄTA MATSÄCK?

Matsäcksplats finns vid entrén på sjösidan (plan 1). Kom ihåg att lämna platsen i gott skick. Ingen förtäring i salarna.

FOTOGRAFERING

Det är tillåtet att fotografera i utställningssalarna, men endast utan blix och stativ.

MUSEIVÄRDAR

Under ert besök på Moderna Museet kommer ni att träffa museivårdar i informationsdisken eller i utställningarna. Vänd er gärna till dem om ni har frågor om konstverk, utställningar, program eller vill lämna tips och synpunkter.

LÄRARHANDLEDNING

MODERNA MUSEETS lärarhandledningar formuleras med grundskolans och gymnasieskolans läroplaner och kursplaner i åtanke. Lärarhandledningarna är utformade som stöd inför ett besök på Moderna Museet och kan också användas för att arbeta vidare med utställningen efter museibesöket. Tanken är att ge en grundläggande förståelse för den aktuella utställningen samt ge förslag på övningar och diskussionsfrågor.

I skolans läroplaner står bland annat att varje elev ska få utveckla sina möjligheter att kommunicera genom att samtala, läsa och skriva och att skapande arbete och lek är väsentliga delar i det aktiva lärandet. Både de intellektuella och de praktiska, sinnliga och estetiska aspekterna ska uppmärksammas i skolarbetet. Skolan ska stimulera elevernas kreativitet, nyfikenhet och självförtroende och uppmuntra dem att pröva egna idéer och lösa problem.

I denna lärarhandledning till *Warhol 1968* finns flera olika uppgifter och diskussionsfrågor som passar exempelvis ämnena bild, svenska och filosofi. Längst bak finns också en kort ordlista för de begrepp och ord som är färgmarkerade i texten.

Texten är i huvudsak hämtad från utställningens väggtexter, skrivna av utställningens curator John Peter Nilsson.

Mejla gärna synpunkter till Ylva Hillström, intendent och ansvarig för denna lärarhandledning: y.hillstrom@modernamuseet.se

Omslag: Andy Warhol med de 500 Brillo-boxarna på Moderna Museet dagen innan utställningen öppnades.
Foto: Lasse Olsson/DN/SCANPIX

WARHOL 1968

1968 är ett laddat årtal. Vietnamkriget, studentupproren, mordet på Martin Luther King, Sovjetunionens invasion av Tjeckoslovakien, tenniskravaller i Båstad, bildandet av Grupp 8 ... För somliga stod jämlikhet, ökad mångfald och solidaritet på dagordningen. För andra sammankopplades 1968 med en **dogmatisk** vänster som tilläts dominera samhällsdebatten.

Andy Warhols första egna museiutställning i Europa ägde rum på Moderna Museet 1968. Det är lätt att tro att utställningen borde blivit kritiserad som propaganda för amerikansk kapitalism i det då rådande samhällsklimatet. Men i Aftonbladet överraskade den **marxistiske** kritikern Bengt Olvång: ”Vi kan inte förneka Warhol hans plats som intensiv, **desillusionerad** sanningssökare.” Samtidigt drämde Dagens Nyheters Ulf Linde till med att: ”Warhol har ingivit mig avsmak.”

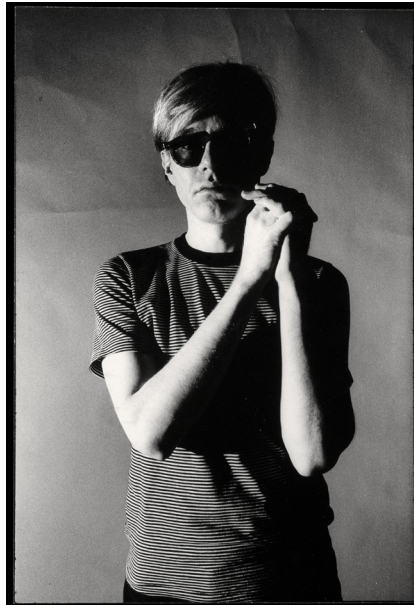
Warhol 1968 är en utställning om Warholutställningen 1968. Den belyser också komplexiteten i Warhols konstnärskap, som gick från att skildra massmedie- och konsumtionsamhället till att bli en del av det genom att göra signaturen till ett varumärke.

Oavsett om han var kritisk eller okritisk, ironisk eller **cynisk**, formades Andy Warhol av sin katolska bakgrund, vilket John Cale och Lou Reed satte ord på när de beskrev sin vän i *Work ur Songs for Drella* 1990: ”Andy var katolik, **etiken** flöt genom hans kropp / Han bodde ensam med sin mamma, samlade på skvaller och lek-saker / Varje söndag när han gick till kyrkan / Knäböjde han i sin bänk och sa, ’Det är bara arbete, allt som räknas är arbete’.”

Moderna Museets fasad klädd i Andy Warhols kotapet, 1968

BIOGRAFI

Ur *Photo Album Volume 2*, 1968

Den 6 augusti 1928 föds Andy Warhol i Pittsburgh som Andrew Warhola. Han växer upp under enkla förhållanden med föräldrar som utvandrat till USA från dagens Slovakien. Familjen tillhör en grekisk-katolsk församling.

I skolan uppmärksammas Warhols begåvning för teckning, vilket leder till konststudier på Carnegie Museum och senare ”pictorial design” på Carnegie Institute of Technology i Pittsburgh. Han utvecklar ett missnöje med sin egen yttre uppenbarelse. Han retuscherar fotografier av sig själv, skönhetsopererar näsan och börjar bära peruk.

Under 1950-talet blir Andy Warhol en av de mest framgångsrika reklamillustratörerna i New York. Hans teckningar upphäver gränsen mellan reklam och konst, och visas på gallerier.

1961 tillkommer de första seriella målningarna *Dollar Bills*, *Coke Bottles* och *Campbell's Soup Cans* och Andy blir känd som konstnär. 1963 hyr han en gammal brandstation på Upper East Side som sin första ateljé. Året efter flyttar han till en industribyggnad på 47:e gatan och kallar den nya ateljén The Factory.

Väggarna i The Factory kläs med silverfolie. Han börjar göra repliker av tvättmedels- och livsmedelsförpackningar, av vilka *Brillo Boxes* blir de mest berömda. Upprepningen och reproduktionen blir de viktigaste inslagen i Andys konstnärliga metod. Ateljén blir känd för sina partyn, konserter, performances och filmvisningar och blir fram till 1968 scen och livsform för Warhol, hans ”superstars” och hela New Yorks kulturella underground.

Andy Warhol, *Marilyn Monroe in Black and White (Twenty-Five Marilyns)*, 1962

Ur *Photo Album Volume 1*, 1968

Andy Warhol, John Chamberlain and Lorraine, 1978

Warhol spelar 1963 in sin första film *Sleep* med en 16 mm Bolex-kamera. Mellan 1963 och 1968 gör han 160 filmer. Vid den här tidpunkten är Warhol också impresario för bandet The Velvet Underground. 1966 organiserar han multimediaspektaklet *Explosive Plastic Inevitable* och ställer ut sina installationer *Silver Clouds* och *Cow Wallpaper* hos galleristen Leo Castelli.

I The Factory 1968 blir Andy skjuten med tre skott varav ett är nästan dödligt. Förövaren är Valerie Solanas, som medverkat i hans film *I – a Man*. Solanas hade året innan utgivit det radikal-feministiska *SCUM Manifesto*. SCUM kan läsas som Society for Cutting Up Men.

Efter mordförsöket sätter Warhol punkt för den silverfolierade underjordiska subkulturen och flyttar till en kontorsbyggnad med vita väggar, en ny livsstil och en annan subkultur – ”riktiga” kändisar, societetslejon och affärsmän. Ateljén byter namn till Andy Warhol Enterprises.

Andy blir nu också en välbetald porträttkonstnär och verkstäl-lande direktör för olika film-, tv- och tidningsprojekt. Liksom när han var verksam som reklamillustratör under 1950-talet suddar han ut gränsen mellan konst och kommers och ifrågasätter lömskt konstens värde genom påståendet: ”Bra affärer är den bästa konsten.”

Alltsedan 1965 bandar Andy samtal och ger ut böcker som *The Philosophy of Andy Warhol* och *a: a novel* byggda på bandupptagningar. Filmtidskriften *inter/View* från 1969 utvecklas snart till en tidning byggd på samtal mellan popkulturella kändisar.

Den 22 februari 1987 avlider Warhol i sviterna av en gallblåsoperation.

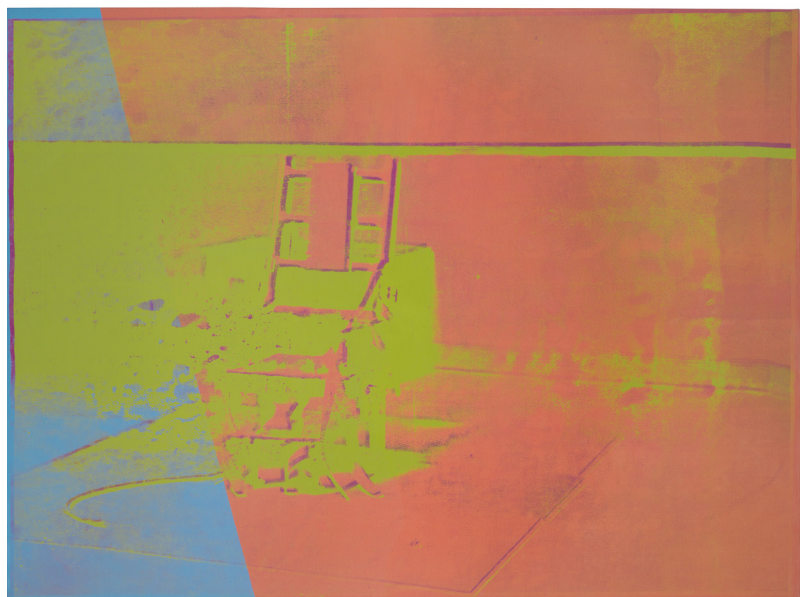
MODERNA MUSEET 1968

Den 8 februari 1968, två dagar före öppningen av Andy Warhols första egna museiutställning, telegraferade Moderna Museets chef Pontus Hultén till Warhol i New York:

”WE CAN PAY FOR THREE TICKETS
IF YOU CAN HELP EXHIBITION ECONOMY
BY GIVING ONE MORE SILKSCREEN STOP
SHOW LOOKS VERY GOOD STOP
FILMS HAVE NOT YET ARRIVED PLEASE BRING
SPARE LOOPS IF POSSIBLE STOP”

Andy Warhol, hans ”superstar” Viva och regissören Paul Morrissey anlände till Stockholm dagen efter. Utan filmer. Inte heller kom det några av Warhols silverfärgade ballonger, *Silver Clouds*, som planerat. De uteblivna filmerna skulle ha projicerats bredvid målningarna. Istället loopas en film på en cirkuselefant som lånats från Filminstitutet och som Pontus Hultén tyckte passade bra i sammanhanget. I salen ersatte åtta uppblåsta genomskinliga plast-säckar *Silver Clouds*.

Tillsammans med bland annat 500 kartonger 2 dozen *Brillo Soap Pades, giant size*, tio *Flower Paintings* och tolv *Electric Chair Paintings*, öppnade utställningen till tonerna av bandet Pärssons Sound. Museet hade inte haft råd att flyga in Warhols husband The Velvet Underground, men de närvarade trots allt via ”grammofonmusik i museets högtalaranläggning”, som texten i pressmeddelandet löd.

Andy Warhol, *Electric Chair*, 1967

I samband med utställningen publicerade Moderna Museets Vänners tidskrift två enkäter. Den ena berörde utställningen *Multi-konst* och den andra Warhols massproducerade silkscreen-bilder och objekt. Tolv svenska konstnärer svarade nästan unisont att Warhols mångfaldigande av ett och samma motiv skapar tomhets-känslor och banaliserar konsten.

Utställningen blev dock en publik skandalsuccé. En vecka innan den månadslånga utställningens stängning hade 23 000 personer sett den. Svenska Dagbladet rapporterade att ”världspressen skriver om evenemanget inklusive ’världens förmodligen djärvaste och mest omfattande utställningskatalog’, en tungviktare på 640 sidor.”

Katalogen, som hade förberetts av den unge konsthistorikern och blivande museimannen Kasper König i New York, var en viktig del av utställningen och bestod av bildsviter om livet med och runt Warhol i The Factory. John Melin och Gösta Svensson formgav katalogen i Sverige och den trycktes sedan av Värnamo Nyheter i en tidningsliknande stil.

Den dåvarande konstkritikern Olle Granath arbetade med utställningen och katalogen i Stockholm. Han minns att Pontus Hultén saknade ett slagkraftigt citat av Warhol: ”’Vilket?’ undrade jag. ’In the future everybody will be world famous for fifteen minutes’, svarade Pontus. ’Hade jag sett det i det här materialet hade jag noterat det’, svarade jag. Det blev tyst i andra ändan av telefonlinjen, sedan säger Pontus: ’Om han inte har sagt det kunde han mycket väl ha gjort det, vi tar med det.’ Så blev det, och det kanske mest kända Warholcitatet var ett faktum.”

BRILLO: ÄR DET KONST?

1964: Andy Warhol signerar sina första *Brillo Box (Soap Pads)*. Boxarna är gjorda med silkscreen på plywood.

1965: Inspirerad av Warhol gör Paul Thek skulpturen *Meat Piece with Warhol Brillo Box*.

1968: På Warhol-utställningen på Moderna Museet presenteras 500 Brillo-boxar i kartong.

1968: Ett fåtal Brillo-boxar i plywood tillverkas på Pontus Hulténs initiativ. Upplagan produceras när utställningen på Moderna Museet är avslutad.

1987: Andy Warhol avlider. Enligt amerikansk lag upphör alla de eventuella tillstånd som konstnären gett att reproducera eller kopiera hans verk. The Andy Warhol Foundation for the Visual Arts äger nu både upphovsrätt och varumärke.

Brillo Soap Pads Box, 1968

1990: Pontus Hultén låter snickare vid Malmö konsthall tillverka 105 Brillo-boxar till en utställning i S:t Petersburg. Förlagan är en av Hulténs plywood-boxar från 1968.

1994: Konsthandlaren Ronny van de Velde köper 40 Malmö-boxar av Pontus Hultén, som även utfärdar ett intyg att exemplaren var tillverkade i Stockholm 1968, enligt Warhols anvisningar. van de Velde betalar 900 000 kronor för boxarna.

1995: Pontus Hultén donerar sex Brillo-boxar tillverkade i Malmö 1990 till Moderna Museet med intyg att de producerats i Stockholm 1968.

1998: Pontus Hultén intygar till en *catalogue raisonné* över Warhols verk, att Malmö-boxarna tillverkats 1968.

2003: Konsthandlaren Brian Balfour-Oatts köper 22 Malmö-boxar för 7 miljoner kronor. Hultén intygar att boxarna tillverkats 1968.

2005: Konstnären Mike Bidlo visar 47 *Not Warhol* (Brillo Boxes, 1964) på Lever House i New York. Sedan dess har flera andra konstnärer *approprierat* Brillo-boxen i sina konstverk, bland annat Charles Lutz, Bertozzi & Casoni, Hayden Kays, Richard Pettibone och Alex Da Corte.

2006: Pontus Hultén avlider. Samma år säljs en av Brillo-boxarna som tillverkades i Malmö för 1,3 miljoner kronor på auktionshuset Christie's i London.

2010: The Andy Warhol Art Authentication Board i New York konstaterar att Malmö-boxarna ska anses vara ”kopior”.

2016: Dokumentärfilmen *Brillo Box (3€ Off)* av Lisanne Skyler har premiär. Filmen följer en Brillo-box som köptes av Skylers föräldrar för 9 000 kronor 1969 och till slut säljs på Christie's i New York för 27 miljoner kronor 2010.

2018: Licensierat av The Andy Warhol Foundation for the Visual Arts säljs en rad produkter med anknytning till *Brillo Box (Soap Pads)* genom företag som Kidrobot, Quinze and Milan, Troika, Uniqlo med flera.

ANDY WARHOL
ENTERPRISES – EN
KRITISK GRANSKNING
AV KONSUMPTIONS-
SAMHÄLLET

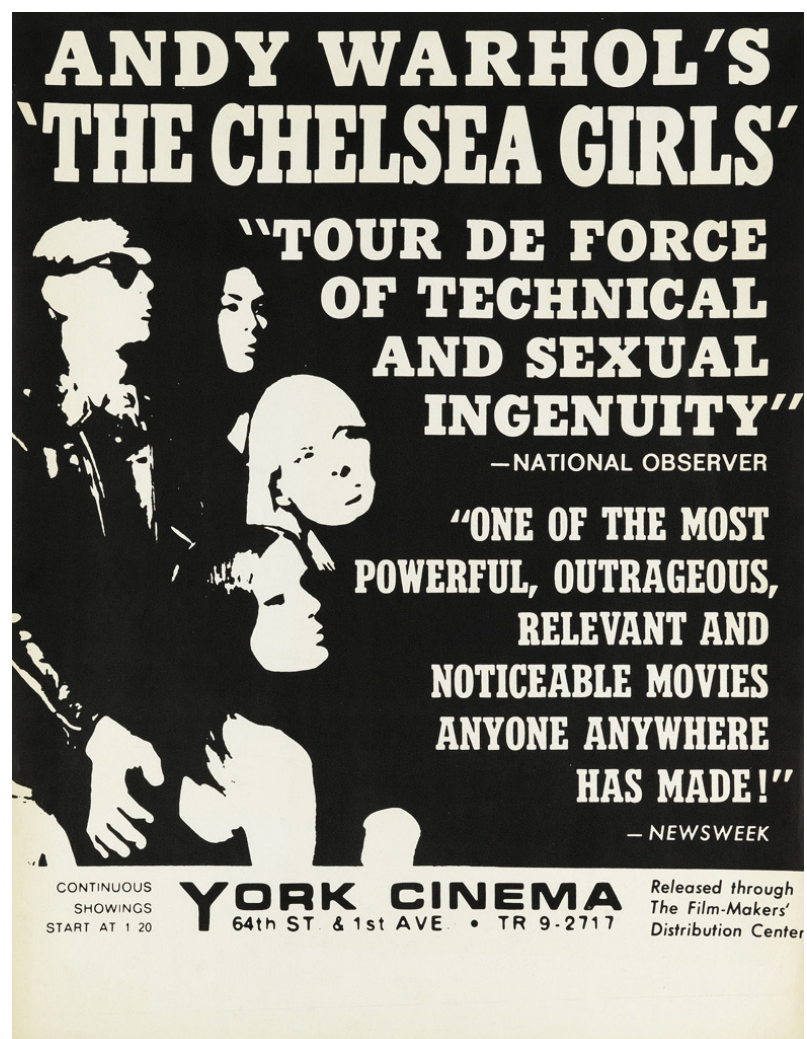
För att hantera sin framgångsrika karriär som kommersiell illustratör, bildade Andy Warhol företaget Andy Warhol Enterprises, Inc. 1957. När han under tidigt 1960-talet började fokusera på sitt arbete som konstnär låg företaget i träda. Efter mordförsöket på honom 1968 ändrade han inriktning. Den tidigare silverfolierade ateljén som varit befolkad av underjordiska **subkulturer** ersattes av en kontorsbyggnad med vita väggar. Warhol antog en ny livsstil och omgav sig med ett annat slags subkultur bestående av kändisar, societetslejon och näringslivstoppar. 1974 flyttade han ateljén på nytt, denna gång till en kontorsvåning, och döpte om den från The Factory till Andy Warhol Enterprises. Han var inte bara konstnär utan också verkställande direktör för sina film-, tv- och tidningsprojekt. Avsiktligt suddade han ut linjen mellan konst och **kommers**. Han ifrågasatte konstens värde genom uttalanden som: ”Bra affärer är den bästa konsten”.

Andy Warhol, *Mao*, 1973

CHELSEA GIRLS –
EN FILM REGISSERAD
AV ANDY WARHOL OCH
PAUL MORRISSEY

Andy Warhol slog igenom som bildkonstnär, men filmmediet var lika viktigt för honom. Redan 1961 blev han medlem i Film-Makers Cooperative tillsammans med bland andra Jonas Mekas och Jack Smith. Några av hans första experiment 1963 var med "single-frame-shooting" (en filmruta i taget), en teknik som hade introducerats av filmskapare som Stan Brakhage och Taylor Mead. När Warhol insåg att den tekniken blivit en accepterad **konvention** började han i stället laborera med "orörliga" filmer, vilka skildrade händelselösa förlopp såsom långa tagningar av en sovande man (*Sleep*) och av en skyskrapa (*Empire*). Warhols första stora kommersiella framgång var filmen *Chelsea Girls* från 1966. Den spelades huvudsakligen in på Chelsea Hotel i New York och följer monotont en grupp kvinnliga hotellgästers vardagsliv.

Poster till Andy Warhol, *The Chelsea Girls*, 1966

UPPGIFTER OCH DISKUSSIONSFRÅGOR

BILDANALYS

Gör en gemensam **bildanalys** av ett verk av Andy Warhol utifrån nedanstående modell.

Denotation i en bildanalys är en saklig beskrivning av ett verk exempelvis innefattande:

- Vad ser vi i bilden: färger, former, människor, saker, miljöer, skeenden?
- Komposition? Intressepunkt?

Konnotation i en bildanalys är en tolkning av konstverket:

- Vad tänker och känner vi när vi ser verket?
- Vad gör verket intressant/ointressant?
- Värderingar: privata, gemensamma, kulturella?

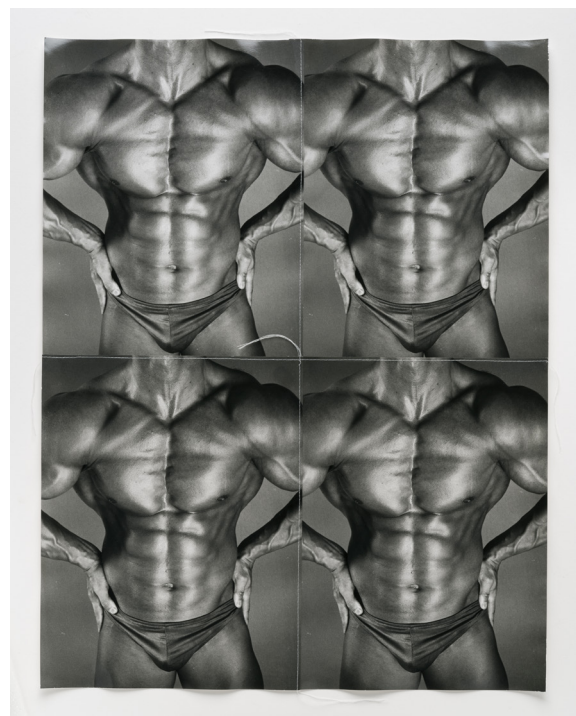
SYFTE: Att öva sig i att analysera bilder och utveckla förståelse för vissa ord och begrepp som kan användas för att kunna samtala om bilder. Att stanna till och reflektera, träna seendet och hitta ett språk för det vi ser.

UPPREPNINGAR

”På samma sätt som ett ord förlorar sin mening när det upprepas tillräckligt länge förlorar hans bilder så småningom all den ansats till mening som fanns där från början. Kvar blir bara ’ytan’”. Så skrev konstkritikern Ulf Linde apropå Andy Warhol. Håller ni med? Kan ni komma på andra exempel på liknande fenomen?

Gör olika sorters tryck och upprepa bilderna. Precis som Andy Warhol kan ni trycka en och samma bild i olika färger. Prova att göra schablontryck, potatistryck eller tryck där ni färgar in olika föremål (till exempel en halv apelsin, en lakritspeng, en tumme eller en gammal vante) och trycker dem mot vita eller färgade papper.

SYFTE: Att använda ord och begrepp för att samtala om bilders utformning och budskap. Att öva på gestaltande bildarbete i tvådimensionella tekniker.

Andy Warhol, *Body Builder (Hands on Hip)*, 1982–87

FÅR MAN VERKLIGEN GÖRA SÅ?

Läs texten på s. 9–10 om Brillo-boxarnas historia. Vad har det för betydelse om en Brillo-box är från 1968 eller 1990 om de ser likadana ut? Resonera om turerna kring Brillo utifrån begrepp som etik och moral, sanning och lögn, original och kopia.

SYFTE: Att diskutera värdefilosofiska problem utifrån konkreta exempel.

ÅR 1968

Det var mycket som hände 1968. I Paris och Stockholm revolterade socialistiskt sinnade studenter. Martin Luther King och demokraternas presidentkandidat Robert Kennedy mördades i USA. Vietnamkriget rasade och protesterna mot kriget var högljudda. I Sverige bildades den feministiska Grupp 8. Välj ut någon händelse eller företeelse från 1968 och ta reda på mer. Använd olika källor och reflektera över eventuella skillnader i historieskrivningen. Redovisa skriftligt eller muntligt inför klassen.

SYFTE: Att reflektera över hur individer och samhällen formas, förändras och samverkar. Att stimulera elevernas förmåga att söka, kritiskt granska och tolka information om samhället från olika källor samt värdera källornas relevans och trovärdighet.

UPPHOVSRÄTT

Andy Warhols välkända silkscreenmålningar av till exempel Marilyn Monroe eller Campbells tomatsoppa bygger på andras fotografier och bilder. Får man ta andras bilder och använda dem för sina egna syften? Ta reda på mer om vad upphovsrätten innebär. Använd till exempel information som finns på Patent- och registreringsverkets webbplats.

SYFTE: Att skaffa kunskap om rättigheter och skyldigheter, etik och värderingar när det gäller bruk av bilder. Att skaffa kunskap om etiska förhållningssätt och lagar och andra bestämmelser om upphovsrätt.

BERÄTTELSER

Vad kan vi skriva för berättelser utifrån ett konstverk? Välj ut ett verk i *Warhol 1968* och berätta en historia utifrån det ni ser. Låt till exempel följande fem ord ingå: varor, lila, skrämmande, upprepning, växa.

SYFTE: Att stimulera fantasin och öva förmågan till kreativt skrivande.

ORDLISTA

Här finns ord- och begreppsförklaringar till de **rödmarkerade** orden i texten. Observera att förklaringarna gäller hur orden används i just det här sammanhanget, och att de kan ha en vidare eller till och med annan betydelse i andra sammanhang.

appropriera

lägga beslag på, ta något existerande och göra det till sitt.

catalogue raisonné

bok eller förteckning över samtliga verk av en konstnär.

cynisk

krass, kallhamrad.

desillusionerad

utan förväntningar, illusionslös.

dogmatisk

bunden av dogmer, tvärsäker, kategorisk.

etik

en kritisk och teoretisk reflektion över moralen, alltså över människors uppfattning om vad som är rätt och fel.

konvention

sedvänja, social regel.

kommers

handel, försäljning.

marxism – den ekonomiska och revolutionära teori som grundades av den tyske sociologen, nationalekonomen och filosofen Karl Marx (1818–1883). Ett av marxismens mål är ett klasslöst samhälle, där ekonomiska tillgångar och politisk makt är jämt fördelad.

radikalfeminism

en gren inom feminismen som söker rötterna till kvinnornas underordnade ställning i samhället. Radikalfeminismen hävdar att underordningen beror på att vi lever i ett patriarkat (alltså ett system där männen har den största makten).

silkscreen

tryckteknik där färg pressas genom ett finmaskigt nät med hjälp av en skrapa. I nätet finns en schablon (alltså ett slags mall) till en bild. Denna schablon kan vara fotografisk.

subkultur

kulturform eller livsstil hos mindre grupper utan officiellt erkännande.

